

mo vnucuje úvaha, zda švýcarská reformace nebyla ve své snaze o svobodu Božího slova na lepší stopě, když odmítla perikopální pořádky, riskujíc ovšem, že svoboda Božího slova bude vydána všanc tvořivosti kazatelů. I zde bychom si od teologa Adamova formátu přáli bližší, teologický výklad o svrchovanosti Slova nad liturgickým schématem.

Rámec Adamova kompendia již přesahuje, ale jeho konformitu se stávajícím pořádkem katolické církve dobře ilustruje absence úvahy nad oprávněností každodenní mše. Mnozí autoři se pozastavují nad „protestantskou deformací“ eucharistie, slavené jen několikrát do roka, stejně jako nad „katolickou deformací“, kdy je eucharistie slavena denně, čímž se stírá „velikonoční tajemství“ a jeho eschatologická dimenze, přítomná v tomto věku jen torzovitě, distančně: „Ještě nejsme v Božím království a musíme dovolit, aby dny všedního týdne byly odlišné od neděle“ (J.-J. von Allmen: *Worship: Its Theology and Practice*, 1965, 238).

„Německou“ orientaci Adamovy knihy v jednotlivostech (což je mj. umož-

něno i liturgickou reformou druhého Vaticana, která dává větší svobodu národním a regionálním zvyklostem) i v odkazech na literaturu nebudeme autorovi vytykat: psal pro své prostředí. Překladatelům se v možné míře podařilo originál zčeštit; zvláště oceňujeme, že uvedli Český národní kalendář (242 až 253).

Adamovo kompendium, určené jako pomoc pro teologické studium, jako podnět pro kázání, katechezi a vyučování náboženství i pro práci četných skupin a rad ve farní obci, ale i pro obecnou kulturně historickou orientaci (15), je možno doporučit všem těmto úrovním. Obsahuje solidní, spolehlivé poučení pro studenty i další zájemce o současném katolickém bohoslužebném pořádku s nejedním výletem do kulturních dějin.

Připomeňme, že skoro zároveň vyšla podobná práce o bohoslužebném pořádku církvi pravoslavných: *Peter Kormaník: Liturgický rok v pravoslávnej církvi. Denný, týždenný a roční bohoslužebný cyklus. Prešov 1997.*

Pavel Filipi

OD KATAKOMB KE SVĚTOVÉ CÍRKVI

Jiří Hanuš, *Od katakomb ke světové církvi. Rozhovory s historikem starověku Josefem Češkou. Centrum pro studium demokracie a kultury Brno, 1998, stran 145.*

Josef Češka, profesor starověké historie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, po léta soustřeďoval badatelskou pozornost k římské křesťanské antice, k době, jíž klasická filologie,

z kteréhožto oboru Josef Češka odborně vzešel (po léta řídil Katedru starověké kultury, dnešní Ústav klasických studií, na Filozofické fakultě) uvykla říkat „úpadkové období Říma“. Je autorem

dlouhé řady statí z této oblasti, několika monografií, jež vycházely v podobě vysokoškolských skript, jeho vrcholnou prací je zde „Římský stát a katolická církev ve 4. století“ (1983), známý je jeho překlad díla římského historika Ammiana Marcellina – k práci na něm předvedl mj. i mistrovství textové kritiky, prohloubil zde však také svou vynikající znalost historie dané a tolik komplikované doby ve všech jejích aspektech.

Knihy rozhovorů, které s Josefem Češkou vedl historik Jiří Hanuš, přináší sice i mnohé jednotlivé zajímavé historické informace, především ale vede čtenáře cestou, na jejímž konci může být při dostatečné pozornosti a vnímavosti ucelená představa o oné složité a málo přehledné době. Josefu Češkovi a Jiřímu Hanušovi se podařilo nezahltit knihu jednotlivostmi, v nichž by se čtenář cítil buď jako konzument historických senzací nebo docela jako ztraceneček, ale podat technikou mozaiky přehledný obraz. Čtenář může pochopit, jak se z apoštolské církve rodila církev katolická, jak z raného křesťanství vzniká křesťanství institucionalizované, jak se Kristův lid ubírá „od katakomb ke světové církvi“, a nejen k ní, nýbrž až k církvi se všemi funkcemi, jimiž pak ovládala středověký svět nejen ideově, ale žel i mocensky.

Toto panorama z knihy vyvstává i díky systému, do něž ji oba její tvůrci ukázali: úvodní kapitola představuje Češkův odborný i osobní vztah k látce a podává řadu cenných metodologických poučení – pro studenty, jimž je kniha rovněž určena, může být první Češkův a Hanušův rozhovor objevný. Druhá kapitola je z největší části věnována usměrnění populárních často ro-

mantických představ o tom, jak se rodilo rané křesťanství a co vlastně byla pronásledování křesťanů v římské říši, proč a jak k nim docházela a jaké byly jejich důsledky. Mluví se zde i o dalším podstatném problému – „kdy a do jaké míry se v křesťanském životě uplatnily vzory přijaté z vnějšího antického prostředí“. Třetí rozhovor se zabývá osobností Konstantina Velikého a tzv. konstantinovou církví: Češka zde mj. uvádí na pravou míru – v souvislosti s otázkou Konstantinova křtu s odkazem na svou starší studii – představu o chápání křtu ve 4. století, ukazuje, že „Konstantin postupem času duchovně dospěl k celkem upřímné křesťanské víře“ (Molnářův názor o vzniku caesaropapismu již v době Konstantinově se mu jeví „příliš příkrý, značně jednostranný a namnoze anachronistický“). Ve čtvrtém rozhovoru se mluví o „pokonstantinovských zvratech, střetech a posunech v politice i ortodoxii“ – zde se Josef Češka zvlášť obratně pohybuje v oné stěží přehledné spleti politických a náboženských zmatků a vede čtenáře k tomu podstatnému: znovu je řeč o Nikajském koncilu, o střetu arianismu s katolickou ortodoxií a o jeho následcích, o Julianově restauraci pohanství, o vzniku mnišství a eremitismu, o rozdílu v teologii křesťanského Západu a Východu. Pátý rozhovor je orientován ke dvěma čelným osobnostem západní patristiky, k Ambrosiovi a k Augustinovi, k tomu, jak se z křesťanství stává skutečně státní náboženství, je zakončen úvahou o tom, jak spis *De civitate Dei* vidí a podává smysl dějin – a co si myslí o smyslu dějin starověký historik. O dobré strukturu knihy svědčí to, že je takto uzavřen kruh otázek a odpovědí první a poslední kapitoly: tam i zde má historik prvních

staletí křesťanství příležitost přiznat se nejen ke své metodě, ale i odpovědět na otázky, co si od ní slibuje, kam jí míří, k čemu je vlastně celá historikova práce a o čem vypovídá. Češka zde vystupuje jako realista s příslušnou dávkou (metodologické) skepse, která se ale s jistotou zastaví před nespornými lidskými hodnotami. A tak nakonec Josefa Češku poznáváme jako humanistu – jak se také na klasického filologa sluší.

Nemáme před sebou v pravém slova smyslu populární publikaci. Spíš poměrně náročný kulturněhistorický vý-

klad o nesnadném jevu v nesnadné době, tedy v žádném případě příliš snadné čtení. Doporučíme je vysokoškolským studentům i dalším vážným a již poučným zájemcům o filozofii, historii a teologii, a nejen o ně. – Závěrem se vrátím k úvodnímu odstavci této recenze: tradiční klasická filologie uvykla označovat dobu, o níž se zde pojednává, jako „úpadkové období Říma“ – knížka, která před námi leží, je jednou z těch, které vypovídají o tom, že je to označení ne-li špatné, pak rozhodně aspoň jednostranné.

Jana Nechutová

VŠEOBECNÁ MORÁLNÍ TEOLOGIE

Helmut Weber, Všeobecná morální teologie, Vyšehrad, Zvon, Praha 1998 stran 366, doporučená cena 270 Kč.

Z vydavatelského domu Vyšehrad ve spolupráci s českým katolickým nakladatelstvím Zvon vzešla v minulém roce významná publikace z oblasti etiky. Na 350 stránkách hutného textu, opatřeného více jak pěti sty poznámkami, bohatým rejstříkem věcným i osob, zevrubným obsahem i Slovem k českému čtenáři z pera ThDr. *Oto Mádra* v úvodu knihy, dostáváme do ruky poučený, metodicky utřídný vhled do problému klasické i soudobé morální teologie.

Autor, který přednášel tento obor na univerzitě v Trevíru po dlouhá desetiletí, přednáší látku s promyšleným metodickým plánem. Ve čtyřech kapitolách, v nichž se nejprve obírá biblickým základem (étos a etika Starého a Nového zákona), pak v druhé kapitole mravním nárokem; třetí kapitola se soustřeďuje

na vnímání mravního požadavku ve svědomí a poslední kapitola odpovědi na mravní požadavek.

Uvnitř jednotlivých kapitol uplatňuje Weber jednotné členění výkladu nejprve na oblast Starého a Nového zákona, přejde k pavlovské literatuře, zmíní pojednání dané otázky v patristice, scholastickém i pozdějším období, kam zařadí např. v III. kapitole i rozsáhlejší pasáž o pojetí svědomí v reformaci, zejména u M. Luthera. Z moderních proudů se soustřeďuje povytce na kritické analýzy autorů z oblasti psychologie (Freud, Jung, Adler), nevyhýbá se však ani kratším zmínek o klasické německé i současné existenciální filozofii s jejich dopady na mravní problematiku. Sympatické je, že se pokaždé snaží vyložit stanovisko partnerů, s ni-